من افطر یوما من شهر رمضان خرج روح الایمان منه

هر کس یک روز ماه رمضان را (بدون عذر) بخورد، روح ایمان از او جدا می‌شود.

مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی خبر داد

پخش روزانه ۴۵ ساعت برنامه ویژه رمضان از حرم مطهر رضوی

مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی از پخش روزانه ۴۵ ساعت برنامه ویژه ماه مبارک رمضان از حرم مطهر رضوی خبر داد. به گزارش آستان نیوز، سید محمدرضا موسوی کیا، مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی با بیان این مطلب گفت: برنامه‌های ماه مبارک رمضان امسال به ۶ زبان فارسی، عربی، انگلیسی، اردو، ترکی استانبولی و آذری از شبکه‌های مختلف روی آنتن می‌رود.

■ پخش زنده مناجات‌خوانی حاج محمود کریمی از شبکه‌های مختلف سیما

وی با بیان اینکه برنامه‌های این ایام شامل ویژه‌برنامه‌های افطار، سحر، ترتیل‌خوانی، کرسی تلاوت، تفسیر، مناجات‌خوانی و ویژه‌برنامه‌های ایام شب‌های قدر و... است، گفت: ویژه‌برنامه‌های ماه مبارک رمضان هر روز از نخستین ساعات بامداد با مناجات‌خوانی حاج محمود کریمی از شبکه‌های افق، خراسان، رادیو زیارت و شبکه امام رضا(ع) آغاز می‌شود.

■ ویژه‌برنامه‌های سحرگاهی

مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی اضافه کرد: سپس از ساعت ۳۰ دقیقه بامداد شبکه الصراط با برنامه «من مشهد»، شبکه الاهواز با «شمیم ظهور» از ساعت یک بامداد، شبکه دو با مناجات‌خوانی سحرگاهی از ساعت یک بامداد، شبکه سحر اردو و شبکه امام رضا(ع) از ساعت ۲:۴۵ و شبکه خراسان با سِر سحر از ساعت ۳ بامداد میزبان مخاطبان خود هستند.

موسوی کیا افزود: رادیو زیارت از ساعت ۳ بامداد با برنامه «نسیم مهربانی»، شبکه یک سیما از ساعت ۳:۳۰ بامداد با ویژه‌برنامه «ماه خدا» و شبکه سحر آذری با ویژه‌برنامه «ترنم سحری» از ساعت ۳:۴۵ اقدام به پخش آیتم‌های متنوع خود از حرم مطهر رضوی می‌کنند.

■ پخش زنده ترتیل‌خوانی صبحگاهی

وی خاطرنشان کرد: مراسم ترتیل‌خوانی صبحگاهی حرم مطهر رضوی ساعت ۵:۳۰ آغاز و به‌صورت زنده از شبکه‌های یک سیما، ثقلین، کربلا و شبکه امام رضا(ع) پخش می‌شود.

■ پخش زنده تفسیر تولیت آستان قدس رضوی از شبکه دو

مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی تأکید کرد: سلسله جلسات تفسیر قرآن کریم توسط حجت‌الاسلام والمسلمین مروی هر روز ساعت ۶ صبح در حرم مطهر رضوی برگزار می‌شود که طبق تدابیر اندیشیده شده، این جلسات از شبکه دو سیما به صورت زنده روی آنتن می‌رود.

موسوی کیا در بخش دیگر از سخنانش به برگزاری ویژه‌برنامه ترتیل‌خوانی قرآن کریم در آستان مقدس امامزاده حسین بن موسی الکاظم(ع) اشاره کرد و گفت: این ویژه‌برنامه ساعت ۱۰:۳۰ از شبکه دو سیما و ترتیل‌خوانی عصرگاهی آن ساعت ۱۶ از شبکه افق سیما پخش می‌شود.

■ ویژه‌برنامه «پناه» میزبان مخاطبان شبکه دو سیما در لحظه افطار

وی با اشاره به برنامه‌های افطار حرم مطهر رضوی گفت: حدود ساعت ۱۷ ویژه‌برنامه «پناه» از شبکه دو سیما روی آنتن می‌رود و نزدیک ساعت ۲۰:۳۰ ویژه‌برنامه مقام رضا(ع) از شبکه ۱۴ ترکیه پخش می‌شود. مدیر رسانه‌های صوتی و تصویری آستان قدس رضوی عنوان کرد: ویژه‌برنامه ضیافت الهی ساعت ۲۲ از شبکه امام رضا(ع) و کرسی تلاوت رضوی در همین ساعت از شبکه قرآن و معارف سیما روی آنتن می‌رود.

موسوی کیا در پایان افزود: ویژه‌برنامه امین‌الله نیز از دیگر برنامه‌هایی است که در این ایام ساعت ۲۲:۳۰ از شبکه‌های امام رضا(ع) و اصیل پخش می‌شود.

نکته‌ها

آیت‌الله وحید خراسانی

❮ هنگام سحری و افطار سوره قدر را بخوانید

ماه مبارک رمضان ماه بندگی و عبادت و ماه بهار قرآن است. ماهی است که بنا بر فرموده نبی اکرم(ص) در آن به میهمانی خداوند دعوت شده‌ایم. بر هر انسان عاقلی است که فرصت‌های بی‌نظیر این ماه را غنیمت شمرد و برای سفر دشوار و طولانی آخرتش توشه برگیرد. بسیاری از اعمالی که در این ماه مورد سفارش معصومین(ع) است، در عین داشتن ثواب فوق‌العاده، مشقتی ندارد و وقت چندانی نمی‌گیرد. مثلاً ثواب تلاوت هر آیه قرآن در این ماه برابر یک ختم قرآن است و یا خواندن سوره قدر هنگام سحری و افطار فضیلت بسیار دارد. رسیدگی به فقرا و کسانی که سفره افطارشان خالی است باید مورد توجه قرار گیرد. توبه به درگاه خداوند و مناجات با او به خصوص در هنگام سحر امری است مغتنم که مورد تأکید روایات است. بالاترین و پرفضیلت‌ترین عمل این ماه عزیز بنا بر فرمایش رسول اکرم(ص) ورع از محرمات الهی است. همین که انسان همت کند تا در این ماه گرد هیچ گناه و معصیتی نگردد بالاترین عمل این ماه است.

نکته‌ها

آیت‌الله کریمی جهرمی

❮ شرافت ماه رمضان به واسطه نزول قرآن است

بنابر آیه شریفه ۱۸۵ سوره بقره که اشاره به نزول قرآن در ماه رمضان دارد، کرامت و شرافت ماه رمضان، به واسطه نزول قرآن مجید است و بلکه از این آیه استفاده می‌شود اختیار این ماه از میان ماه‌های دیگر برای همین شرافت و فضیلت است -که قرآن در آن نازل شده است- و شاید یکی از حکمت‌های روزه در این ماه، قیام به وظیفه شکر نعمت و به پا کردن سالگرد نزول قرآن و تجدید ارتباط با کتاب خدا و تعالیم و برنامه‌های قرآنی است تا مسلمانان همه ساله به مدت یک ماه، سالگرد نزول کتاب مقدس الهی را در ضمن انجام یک عبادت بزرگ، به نام «روزه» گرامی بدارند و شکر خدا را بجا آورده و به قرائت و تأمل در معانی آیات الهی و استفاده از علوم و دانش‌های قرآن -که متضمن سعادت دنیا و آخرت است- مشغول باشند. حکمت اینکه تلاوت قرآن در این ماه فضیلت و ثواب بیشتری دارد نیز محتمل بر این است که چون این ماه، ماه نزول قرآن است، هیچ زمانی برای قرائت قرآن و الهام گرفتن از علوم و معارف آن، از این ماه مناسب‌تر نیست.

در حرم

تولیت آستان قدس رضوی در جمع فعالان قرآنی:

«گسترش کرسی‌های تلاوت» مقدمه‌ای برای هدایت و اصلاح جامعه است

تولیت آستان قدس رضوی انس با قرآن و گسترش کرسی‌های تلاوت در جامعه همراه با تدبر و عمل به آموزه‌های آن را موجب هدایت، اصلاح و سازندگی فردی و اجتماعی دانست.

به گزارش آستان‌نیوز، حجت‌الاسلام والمسلمین احمد مروی عصر پنجشنبه ۲۴ اسفند، همزمان با سوم ماه مبارک رمضان در محفل نورانی قرآن کریم که با حضور جمعی از حافظان، قاریان و اساتید برجسته قرآنی مشهد مقدس در تالار ولایت حرم مطهر امام رضا(ع) برگزار شد، گسترش روزافزون قاریان و حافظان قرآنی در کشور را از برکات انقلاب اسلامی دانست و ابراز کرد: پیش از انقلاب تعداد قاریان و حافظان قرآن کریم بسیار محدود و انگشت‌شمار بود، اما امروز به برکت پیروزی انقلاب اسلامی تعداد قابل توجهی از قاریان و حافظان برجسته قرآن کریم در سنین مختلف در کشورمان پرورش یافته‌اند.

وی ضمن اشاره به برکات تربیتی فراوان جلسات قرآن، نسبت به گسترش جلسات خانگی قرآن و احیای دوباره این سنت مبارک تأکید و اظهار کرد: قاریان، حافظان و فعالان قرآنی می‌توانند در تقویت و گسترش کرسی‌های تلاوت در منازل و مساجد مؤثر و پیشگام باشند.

تولیت آستان قدس رضوی تلاوت قرآن همراه با تدبر در آن را از باارزش‌ترین عبادات خواند و تصریح کرد: قرآن کتاب سعادت و زندگی است، لذا باید به هر میزان که مقدور است روزانه تلاوت قرآن داشت و هنگام تلاوت، تمام توجه خود را تنها به قرآن معطوف کرد. وی با بیان اینکه قاریان و حافظان قرآن باید الگوهایی از عاملان به قرآن در جامعه باشند، بیان کرد: قرآن کریم بزرگ‌ترین و روشن‌ترین معجزه جاودان پیامبر اکرم(ص) و راهنمای همیشگی بشریت برای سعادت و چگونه زیستن است.

حجت‌الاسلام والمسلمین مروی در ادامه به شفاعت قرآن کریم در آخرت اشاره و تصریح کرد: برای آنکه مورد شفاعت قرآن در روز قیامت قرار بگیریم باید در آن تدبر و عامل به دستورات و آموزه‌های آن باشیم، حفظ و قرائت قرآن بسیار ارزشمند است اما این‌ها باید مقدمه‌ای برای فهم، درک و عمل به قرآن باشد.

وی با بیان اینکه حتی یک آیه قرآن هم می‌تواند انسانی را متحول و به راه سعادت هدایت کند، تصریح کرد: در قرآن، پروردگار متعال با انسان سخن می‌گوید، قرآن موجب انسان‌سازی، تحول و نجات انسان از پلیدی‌هاست و در طول تاریخ، انسان‌های بسیاری با شنیدن آیات قرآن متحول و سعادتمند شدند.

تولیت آستان قدس رضوی اضافه کرد: دنیای مادی ظرفیت صورت حقیقی قرآن را ندارد، از این رو در روز قیامت تمثال حقیقی و عینی قرآن ظاهر می‌شود و از آنان که معارف قرآنی را درک و به آموزه‌ها و رهنمودهای آن عمل کرده‌اند، شفاعت می‌کند.

وی با بیان اینکه قرآن نعمتی بزرگ، باعظمت، قابل احترام و تکریم است، بر ضرورت حفظ حرمت قرآن و رعایت آداب احترام به قرآن همچون استماع و سکوت هنگام تلاوت، برخاستن هنگام دریافت و تحویل قرآن و... تأکید و خاطرنشان کرد: قرآن کریم، کتاب بزرگی است که عظمت آن از عظمت خداوند نشأت می‌گیرد، رعایت آداب ظاهری احترام به قرآن مقدمه‌ای برای کسب معرفت و فهم قلبی و باطنی قرآن است.

گفتنی است، در این محفل قرآنی چند تن از قاریان و حافظان به تلاوت قرآن کریم پرداختند و در ادامه، گروه‌های همخوانی دینی به اجرای برنامه پرداختند.

شرکت‌کنندگان در این مراسم نماز مغرب و عشا را به امامت حجت‌الاسلام والمسلمین مروی اقامه و سپس روزه خود را بر سفره متبرک رضوی افطار کردند.

سؤال و جواب

چه کسانی در آزمون ماه رمضان موفق هستند؟

حجت‌الاسلام عباس جعفری فراهانی
محقق و پژوهشگر دینی

خداوند حکیم، خیرخواه و دانا به سرنوشت انسان‌ها، اموری را بر آن‌ها واجب می‌کند که تأثیری مثبت در هدایت و سرنوشت بشر داشته باشد و قطعاً روزه یکی از امور تأثیرگذار در این زمینه است.

به عنوان نمونه، یکی از آثار روزه این است که انسان میزان صبر، طاقت و بردباری خود را در برابر نیازهایی که دارد، امتحان می‌کند. به عبارت دیگر، خداوند می‌خواهد ببیند انسان‌ها در برابر نیازهایی که برای خود احساس می‌کنند با وجود اینکه امکان انجام آن کار را دارند، چقدر می‌توانند به دلیل اطاعت دستور الهی، در برابر آن مقاومت کنند. انواع غذاها، خوراکی‌ها و سایر چیزهایی که روزه را باطل می‌کنند در برابر انسان موجود است، اما انسان با روزه‌داری در معرض آزمایش قرار می‌گیرد تا ببیند آیا به آن‌ها نزدیک می‌شود یا نمی‌شود. در حالی که همه چیز برای وی مهیاست، خود را می‌آزماید تا بداند چقدر می‌تواند در برابر خواهش نفس خود صبوری کرده و با اراده، خود را کنترل کند. اثر دیگر روزه آن است که به وسیله آن، انسان خود را مشغول به دعاها و اذکاری می‌کند که او را به یاد مرگ، آخرت و قیامت انداخته و از گرفتاری‌های دنیا و ابتلا و نزدیک شدن به حاجات دنیایی فاصله می‌گیرد. انسان روزه‌دار هر روز قرائت قرآن دارد، به یاد فقرا و نیازمندان است، در جماعات و جلسات مذهبی شرکت می‌کند و... که چنین اموری در غیر ماه مبارک رمضان کمتر از او سر می‌زند و کمتر چنین فرصت‌هایی دست می‌دهد. این امکان در ایام رمضان برای روزه‌دار فراهم می‌شود که به مساجد برود، با قرآن مأنوس باشد و در جماعت شرکت کند.

این فرصت یک ماهه، به مثابه آزمونی برای انسان‌هاست و کسی در این آزمایش موفق و سعادتمند خواهد بود که در برابر امور و فرایض این ماه، از خود عکس‌العملی مثبت و در شأن این آزمون نشان دهد.

گرسنگی و تشنگی که در روزه مطرح می‌شود تنها بعد ساده‌ای از ابعاد روزه است. روزه‌داری (صوم) آثار فراوانی دارد که فراتر از صِرف گرسنگی و تشنگی است. انسان می‌تواند با انجام روزه، مراحل بالایی از کمالات و درجات را کسب کند. به عنوان مثال، توجه به کارهای مستحبی مانند شب‌زنده‌داری و اقامه نماز شب که در ماه رمضان فرصت آن بیشتر فراهم می‌شود، یا توجه به قرائت و نزول قرآن و دقت در آثار و برکات آن از جمله آن‌هاست.

برخی انسان‌های ساده، تنها به گرسنگی و تشنگی روزه توجه می‌کنند اما انسان‌های کامل‌تر و باایمان‌تر و کسانی که به دنبال سعادت ابدی هستند، به برکات بالاتری از روزه‌داری توجه دارند. مانند توجه به آثار و برکات قرائت قرآن، توجه به معانی قرآن، توجه به عباداتی که در این ماه، فرصت آن برای انسان فراهم می‌شود و در روزهای غیر روزه‌داری این اعمال کمتر انجام می‌شوند.

در روایات ما نیز برای روزه‌داری مراتب مختلفی شمرده شده که پایین‌ترین درجه آن، همین مفهوم عادی و ساده گرسنگی و اجتناب از خوردن و آشامیدن است. یک درجه بالاتر، انجام مستحبات و واجبات به نحو کامل و بالاتر از این، مراتبی است که اولیای الهی از روزه‌داری کسب می‌کنند، یعنی تقرب الهی و نزدیک شدن به خدا بر اثر انجام واجبات و ترک محرمات.

از خداوند غفور و رحیم قبولی عبادات و طاعات همه مؤمنین و مؤمنات را خواهانیم.

نگاهی دقیق به تصویری ۱۶۵ ساله از قبرستان مشهور «قتلگاه»

آغاز سفر آخرت از شمال حرم مطهر رضوی

جواد نوائیان رودسری

حدود ۱۶۵ سال پیش یک هیئت روسی به سرپرستی نیکولای خانیکوف، خاورشناس روس، وارد ایران شد تا درباره وضعیت مناطق شمال کشور، گزارش دقیق علمی و میدانی تهیه کند. در این هیئت همه‌جور کارشناسی پیدا می‌شد؛ از نقشه‌بردار گرفته تا زمین‌شناس، مورخ، عتیقه‌شناس، کارشناس نظامی و... خانیکوف بعدها گزارش این سفر را برای محافل علمی روسیه تزاری نوشت. او در این سفر از شهر مشهد هم بازدید کرد. در بخش مربوط به مشاهدات خانیکوف از شهر مشهد، در فرازی کوتاه آمده است: «در ۷کیلومتری شهر، نمایندگان شاهزاده مرادمیرزا عموی شاه (ناصرالدین‌شاه) و حاکم خراسان به استقبال آمدند. پیشوازکنندگان یا به گفته بهتر، اعضای اسکورت تشریفاتی عبارت بودند از رئیس تشریفات دربار شاهزاده، برادرِ سامی‌خان حاکم قوچان، کلنل محمدباقرخان همراه با تعداد زیادی سواره‌نظام مجهز و افسری از اهالی ناپل، به نام جیانوزی که در ارتش شاه سِمت مربی داشت و از نظر لطف، به کارمندان ایرانی خویش پیوسته بود». این قدیمی‌ترین گزارشی است که درباره حضور «آنتونیو جیانوزی» در شهر مشهد وجود دارد؛ افسری جوان و از اهالی ناپل که به دنبال جنگ‌های داخلی استقلال‌طلبانه «گاریبالدی» برای یکپارچه کردن ایتالیا و رها کردن آن از استثمار اتریش، ناچار به عثمانی گریخته و سپس با پادرمیانی انگلیسی‌ها که اتریش را دشمن می‌داشتند، همراه با جمع دیگری از نظامیان ایتالیایی، به استخدام دولت ایران درآمده بود. جیانوزی از نظر معلومات نظامی سواد متوسطی داشت، اما دارای استعداد و علاقه‌هایی خاص بود که سبب شد نظر ناصرالدین‌شاه جوان به او جلب شود. جیانوزی عکاس آماتور بود و به این فن تسلط خوبی داشت. به همین دلیل، شاه قاجار که او نیز مسحور هنر عکاسی شده بود، جیانوزی را مأمور تهیه تصاویر از نقاط مختلف ایران و ازجمله شهر مشهد کرد. به این ترتیب نخستین تصاویر مربوط به مشهدالرضا(ع) و حرم مطهر رضوی، پیش از سال ۱۲۳۷ شمسی توسط جیانوزی ثبت شد و در زمره قدیمی‌ترین آثار عکاسی از این شهر مقدس و اماکن زیارتی آن قرار گرفت. آنچه در تصویر امروز می‌بینید، قدیمی‌ترین عکسی است که از قدیمی‌ترین و مشهورترین قبرستان شهر مشهد، یعنی قبرستان «قتلگاه» وجود دارد. قبرستانی که باید برای آن دست‌کم تاریخی هزار ساله فرض کرد؛ هرچند برخی بر اساس روایتی عامیانه و غیرمستند، معتقدند تبدیل این مکان به قبرستان، با اشاره حضرت امام رضا(ع) و خرید زمین آن، از سوی امام(ع) در برابر کتابت یک جلد قرآن برای مأمون صورت گرفته است؛ داستانی که البته قابل اعتنا و اتکا نیست.

■ چرا «قتلگاه»؟

قبرستان قتلگاه تا پیش از تخریب آن در حدود سال ۱۳۱۰ شمسی، روی زمین‌های شمال حرم مطهر رضوی، در محدوده‌ای که امروزه خیابان طبرسی و رینگ ورودی شمالی حرم مطهر رضوی قرار دارد، واقع بود و ظاهراً تا حوالی میدان طبرسی امتداد داشت. از مشهورترین افراد دفن شده در این قبرستان می‌توان به عالم نامدار شیعه «فضل بن حسن طَبرِسی» ملقب به «امین‌الاسلام» و صاحب تفسیر مشهور «مجمع‌البیان» اشاره کرد که سال‌ها در مشهد زیست و اواخر عمر به سبزوار مهاجرت کرد و پس از درگذشت وی در سال ۵۴۸ قمری / ۵۳۲ شمسی، پیکرش را به مشهد آوردند و در قبرستان قتلگاه به خاک سپردند. مزار طبرسی امروزه نیز بر جناح غربی ورودی حرم مطهر امام رضا(ع) باقی است. دفن طبرسی در قبرستان قتلگاه، خبر از شهرت و اعتبار این مکان در گذشته دارد و آن را در ردیف قبرستان‌های مشهوری مانند «وادی‌السلام» در نجف اشرف و «باب الصغیر» در دمشق قرار می‌دهد. با این حال، شهرت یاد شده مانع از آن نیست که درباره پیشینه این قبرستان و حتی دلیل نام‌گذاری آن ابهامی نداشته‌باشیم. درباره وجه نام‌گذاری این‌مکان، دست‌کم سه روایت تاریخی وجود دارد که طی هزار سال گذشته شهرت یافته‌است.

روایت نخست: نام اصلی این مکان «غُسلگاه» بوده و این نام به‌تدریج به «قتلگاه» تغییر یافته‌است. دلیل اطلاق غسلگاه نیز شهرت یافتن این خبر بود که پیکر مطهر امام هشتم(ع) را جایی در وسط این قبرستان غسل و برای تدفین به سرداب کاخ حُمید بن قَحطبه - مکان روضه منوره کنونی - انتقال دادند. تا پیش از تخریب، در مکانی که محل غسل دادن ثامن‌الحجج(ع) فرض می‌شد، مسجدی به نام مسجد امام‌رضا(ع) وجود داشت که تصاویر و اسنادی از آن باقی است. این روایت هرچند قابل تأمل به نظر می‌رسد، اما درباره آن، اسناد تاریخی موجه و قابل اعتنایی وجود ندارد.

روایت دوم: نام قتلگاه در سال ۵۱۰ قمری / ۴۹۵ شمسی به دلیل دفن جمع کثیری از اهالی مشهد که در حمله این سال به شهر مقتول شده‌بودند، به این مکان داده‌شد. بنا به گزارش «ابن‌اثیر» در کتاب «الکامل فی‌التاریخ» در عاشورای سال ۵۱۰ قمری میان یکی از سادات مشهد با فقیهی از اهالی تابرانِ توس، نزاعی عقیدتی درگرفت که درنهایت سبب هجوم طرفداران عقیدتی آن فقیه به مشهد و کشتار گسترده‌ای در شهر شد. این فتنه عظیم که ظاهراً ناشی از سیاست‌های مذهبی فرمانروایان سلجوقی بود، ساکنان شهر مشهد را با وضعیت بسیار دشواری روبه‌رو کرد. پس از همین واقعه بود که با همت فرامرز بن علی، از اُمرای شیعه آل کاکویه، نخستین باروی شهر مشهد ساخته شد.

روایت سوم: نام قتلگاه به دلیل هجوم وحشیانه ازبکان به شهر مشهد، در سال ۹۹۷ قمری / ۹۶۸ شمسی و دفن انبوه کشته‌شدگان این هجمه، به این قبرستان داده‌شد. در آن سال، عبدالمؤمن‌خان ازبک با سوءاستفاده از شرایط بحران‌زده ایران در ابتدای دوران فرمانروایی شاه عباس یکم، به مشهد هجوم آورد و پس از شکستن سد دفاعی شهر، وارد حرم مطهر رضوی شد و پناهندگان به این مکان مقدس را قتل‌عام کرد. این فاجعه حتی در زمان هجوم مغولان هم اتفاق نیفتاده‌بود. گزارش مربوط به این واقعه در آثار تاریخی مربوط به دوره صفویه مانند «عالم‌آرای عباسی» اثر اسکندربیک ترکمان و «تاریخ عباسی» اثر ملاجلال یزدی وجود دارد. اشغال مشهد و قتل‌عام مردم آن توسط عبدالمؤمن‌خان، در ذی‌الحجه سال ۹۹۷ قمری / فروردین ۹۷۴ شمسی اتفاق افتاد.

در میان سه روایتی که نقل کردیم، دو روایت صاحب مستندات تاریخی است و می‌توان از آن‌ها به عنوان دلایل نام‌گذاری قبرستان قتلگاه یاد کرد؛ هرچند با توجه به گزاره‌ها و شواهد تاریخی، گزارش مربوط به دوره صفویه قابل اعتناتر به نظر می‌رسد.

■ چند نکته برای بهتر دیدن عکس

در تصویر جیانوزی از قبرستان قتلگاه، می‌توان چند نکته جذاب و دیدنی یافت که برخی از آن‌ها را فهرست‌وار مرور می‌کنیم:

نخست: هر چند شکل ظاهری قبرها از نظر ابعاد سنگ‌قبر و نوع ساخت با هم تفاوت دارد، اما همه آن‌ها بر اساس یک الگوی خاص و مبتنی بر مسائل فقهی ساخته شده‌است. مشهدی‌هایی که سن بیش از ۴۰سال دارند به یاد می‌آورند که این الگو، در قبرستان مشهور «گلشور» که امروزه به بوستانی وسیع تبدیل شده هم مورد توجه و استفاده بود. در کنار برخی از قبرها به فراخور توانایی مالی متوفی، کتیبه‌ای عمودی نیز نصب شده که برخی از این کتیبه‌ها در خزانه موزه آستان‌قدس رضوی باقی است.

دوم: در سمت چپ تصویر، جماعتی از قاریان قرآن بر سر مزار درگذشتگان مدفون در قبرستان قتلگاه دیده می‌شوند. این گروه که در مشهد عصر قاجار، شغل و عنوان مشخصی داشته‌اند، عموماً در محله نوغان و پایین‌خیابان زندگی می‌کردند؛ این را می‌توان از مرور مندرجات نخستین سرشماری شهر مشهد در سال ۱۲۵۷ شمسی که امروزه با عنوان «نفوس ارض اقدس» در اختیار ماست، دریافت.

سوم: چشم‌انداز دوردست تصویر، نمایی از فضای مشجری را نشان می‌دهد که دربرگیرنده بخش‌هایی از محلات نوغان و بالاخیابان قدیم است. این بخش از شهر مشهد، به دلیل وجود باغ‌ها و فضاهای سبز گسترده‌ای که از کرانه‌های جنوب غربی محله نوغان (ته‌پُل محله) تا میانه‌های محله سراب امتداد داشت، مشهور و مورد توجه بود. در گذشته، مردم مشهد اهتمام فراوانی به گسترش فضای سبز داشتند و قدیمی‌ترین عکس‌های هوایی این شهر که مربوط به اوایل دهه ۱۳۳۰ است، نشان می‌دهد در مشهد، تقریباً هیچ خانه بدون درختی نداشته‌ایم.

چهارم: موقعیت قرار گرفتن عکاس (جیانوزی) شرق قبرستان قتلگاه و احتمالاً در نزدیکی حریم بازار سنگ‌تراشان است که از طرف جنوب به صحن عتیق (صحن انقلاب امروزی) می‌رسید و از طرف شمال، تا نزدیکی میدان طبرسی فعلی امتداد داشت. هرچند در بخش شمالی، رونق چندانی در آن دیده نمی‌شد که احتمالاً ناشی از همجواری با قبرستان قتلگاه بوده‌است. در این بخش از بازار مشهد، آثار مشهور تاریخی مانند «حمام آغچه» وجود داشت که در دوره تیموری بنا شده و تا سال ۱۳۵۴ شمسی، هنگام تخریب بزرگ، باقی و فعال بود.

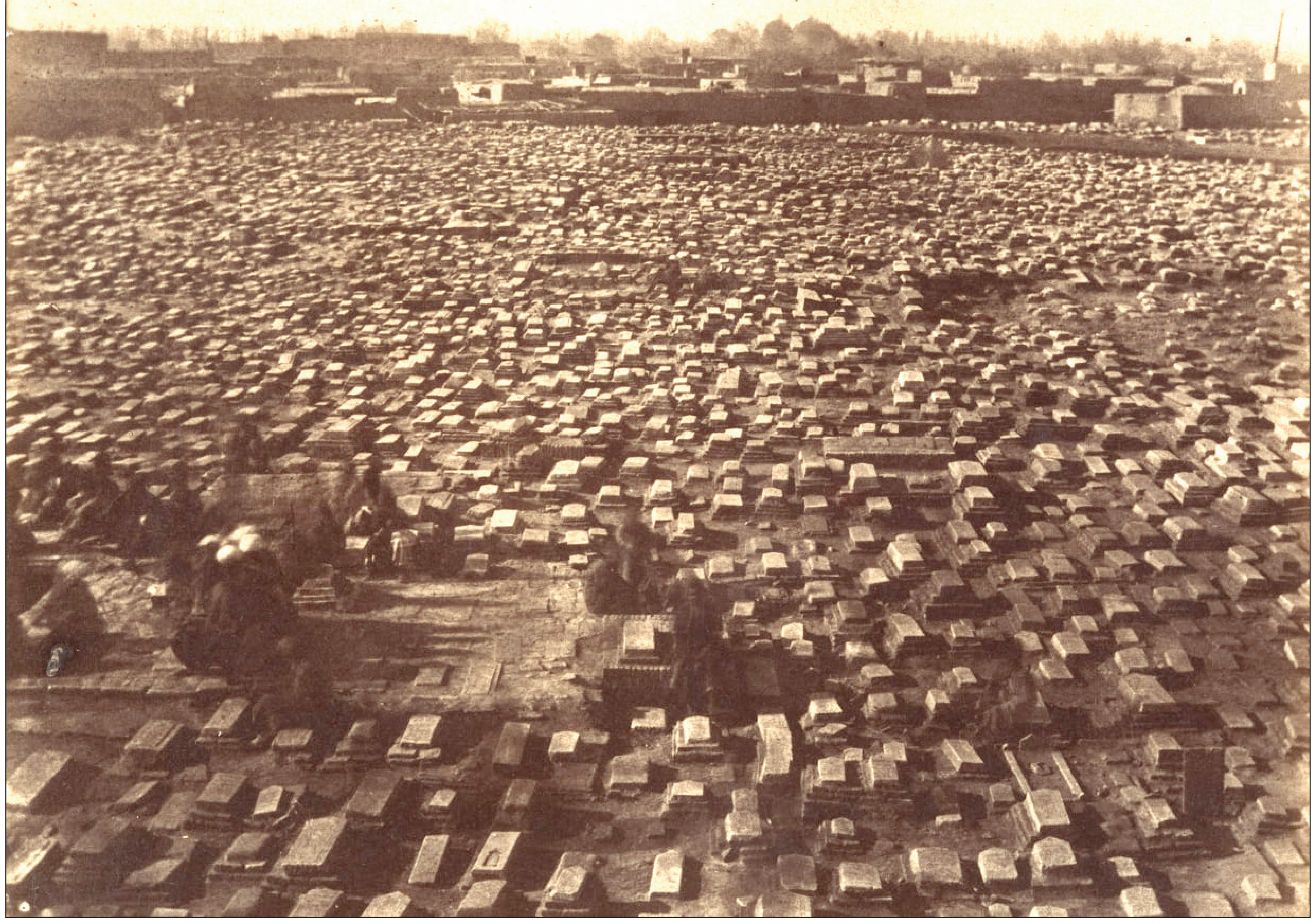

درس زندگی از نهج‌البلاغه

درسی از نهج‌البلاغه برای تنظیم اقتصادی زندگی

آیت‌الله سید ابوالفضل طباطبایی اشکذری

از امیرالمؤمنین علی(ع) در حکمت سی و سوم نهج‌البلاغه نقل شده: «کُنْ سَمْحاً وَ لا تَکُنْ مُبَذِّراً وَ کُنْ مُقَدِّراً وَ لَا تَکُنْ مُقَتِّراً» یعنی بخشنده باش اما زیاده‌روی نکن، در زندگی حسابگر باش اما سختگیر مباش. این جمله امیرمؤمنان(ع) حکایت از تنظیم اقتصادی زندگی دارد و به ما می‌آموزد سبک زندگی اقتصادی خود را چگونه بر مبنای اسلام و معارف اسلامی تنظیم کنیم.

■ بخشنده باش اما ولخرج نباش

مولا(ع) میانه‌روی و مقتصدانه زندگی کردن را بیان کرده است. سمح و سمحا، به معنای جود و بخشش است. بخشنده باش اما مبذر نباش. مبذر از ریشه بذر و به معنای بذرافشانی در جای بیجا به‌طور نمونه ریختن بذر روی سنگ یا شوره‌زار است. مقتصدانه زندگی کردن یعنی بخشنده باش اما بیجا نبخش؛ نه دست‌تنگی که به بخل بینجامد نه بریز و بپاش که به تبذیر بینجامد. در بخش دوم مولا(ع) فرمود: کُنْ مُقَدِّراً، یعنی مراقبت بیش از اندازه و یا کمتر از حد لازم نباشد.

براساس بیان حضرت علی(ع) باید زندگی خود در جامعه را مهندسی کرده و آن را با اصول ریاضی تنظیم کنیم. خداوند در آیه ۴۹ سوره قمر فرموده: «إِنّا کُلَّ شَیْ‌ءٍ خَلَقْناهُ بِقَدَر» یعنی خداوند در خلقت، مهندس بوده و اندازه‌گیری دقیق در کائنات و جهان داشته است. دنیا نظامی دارد. مولا علی(ع) بیان می‌کند با مهندسی اقتصاد، زندگی خود را تنظیم کنید. «لا تَکُنْ مُقَتِّراً» یعنی کم کردن هزینه که در مقابل اسراف است.

■ افراط و تفریط ممنوع

خداوند در آیه ۶۷ سوره فرقان می‌فرماید: «وَالَّذِینَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ یُسْرِفُوا وَلَمْ یَقْتُرُوا وَکَانَ بَیْنَ ذَٰلِکَ قَوَامًا» هنگام انفاق به مسکینان، اسراف نکرده و بخل هم نورزند، بلکه احسان آن‌ها در حد میانه و اعتدال باشد.

در الکافی روایتی از امام صادق(ع) آمده است. عبدالملک‌بن‌عمرو می‌گوید امام صادق(ع) آیه ۶۷ سوره فرقان را تلاوت کرد و به منظور تفسیر آن، مشتی ریگ از زمین برداشت و محکم در دست خود فشرد. حضرت(ع) فرمود: «این است راه تفریط که با تنگ‌چشمی و خست، از انفاق و هزینه دریغ می‌ورزند». سپس مشتی ریگ برداشت و پنجه‌ها را سست گرفت تا آن حد که بیشتر ریگ‌ها بر زمین فرو ریخت و فرمود: «این است راه افراط و اسراف که در انفاق و هزینه زندگی زیاده‌روی کنند» و بار آخر، مشتی ریگ برداشت و پنجه‌ها را تا آن حد باز گرفت که قسمتی از ریگ‌ها فرو ریخت و قسمتی در مشت او باقی ماند و فرمود: مایه قوام نعمت و پایندگی عافیت، این است.

■ مقتصد باشیم یا ایثارگر؟

زندگی مقتصدانه اقتضا می‌کند انسان حتی در راه خدا بخیل نبوده و مانع انفاق نباشد اما در زندگی بریز و بپاش نداشته باشد. باید هم به جامعه رسیدگی کرد و هم به خود. در اسلام به زندگی مقتصدانه سفارش و بیان شده بخشی از نعمت‌های ما مربوط به مردم و دیگران است. خدا تمام نعمت‌ها را به ما می‌دهد، اما همه را برای ما نمی‌دهد، بلکه بخشی از نعمت‌ها به ما داده شده تا به دیگران برسانیم و واسطه خیر و روزی و کمک به دیگران باشیم.

اینکه انسان هر چه دارد را در راه خدا و دیگران، بریز و بپاش کند و خودش فقیر بماند، کار نادرستی است و در اسلام نیز این شیوه مورد تأیید واقع نشده است. از پیامبر(ص) روایت شده بهترین هر چیز و هر کار، حد میانه آن است: «خیر الأمور اوسطها».

اما این شبهه و سؤال پیش می‌آید که امیرمؤمنان(ع) فرمود مقتصدانه و با رفتاری میانه زندگی کن و اعتدال داشته باش؛ در معارف اسلامی نیز مفهوم دیگری داریم به نام ایثار، فداکاری و از خودگذشتگی یا همان دیگران را بر خود مقدم داشتن.

امیرمؤمنان(ع) فرمود زندگی مقتصدانه‌ای داشته باشید اما در زندگی مولا(ع) می‌بینیم ایشان صبح باغی را به ۱۲هزار درهم فروخت و همه پول آن را میان فقرا و تهیدستان مدینه تقسیم کرد و دست خالی به منزل برگشت.

برترین و بالاترین مرتبه انفاق، ایثار است. در این مرتبه، فرد نه تنها اموال خود را با مستمندان تقسیم و بدون تجملات در جامعه زندگی می‌کند، بلکه آنان را بر خود مقدم می‌دارد و نصیب خود را نیز به آن‌ها می‌دهد و این عالی‌ترین مصداق انفاق و بزرگواری است. نمونه دیگر انفاق در نزول سوره هل أتی آمده است. حضرت علی(ع) و حضرت زهرا(س) سه روز روزه گرفتند و هر سه روز با اراده خود افطاری خود را به یتیم، مسکین و اسیر دادند. خدای متعال در قدردانی از این ایثار خالصانه، که جز به خاطر خدا انگیزه دیگری نداشت، سوره «هل أتی» را نازل فرمود. این امر با رفتار مقتصدانه منافات دارد.

■ مقتصد بودن با ایثارگری منافات ندارد

برخی از بزرگان دین فرموده‌اند آنجا که سفارش شده انسان مقتصدانه عمل کند، به‌خاطر این است که ایثارگری و از خود گذشتن برای دیگران خوب است، مگر جایی که به تعبیر قرآن در آیه ۲۹ سوره اسراء «وَلَا تَجْعَلْ یَدَکَ مَغْلُولَةً إِلَیٰ عُنُقِکَ وَلَا تَبْسُطْهَا کُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا» شود. به این معنا که هرگز دست خود در احسان به خلق را محکم به گردنت بسته ندار و بسیار باز و گشاده هم نگه ندار که هر کدام کنی، به نکوهش و درماندگی خواهی نشست. از خودگذشتگی به‌گونه‌ای نباشد که زندگی برای خود فرد دشوار شود؛ در چنین شرایطی مقتصد بودن خوب و ایثارگر بودن خوب نیست. به نظر می‌آید باید نگاه دیگری هم به این موضوع داشته باشیم. در جامعه قانون وجود دارد و گاهی استثنائاتی بر قوانین فضیلت‌های بیشتری دارند اما نمی‌توانند قانون عمومی در جامعه شوند. قانون عام برای عموم جامعه و افراد وضع می‌شود. قانون عمومی جامعه، اقتصاد و مهندسی زندگی است. این منافات ندارد که قانون عموم جامعه انسان‌های معمولی را محروم کند. استثنائاتی مانند ایثارگری نیز در جامعه وجود دارد که فضیلت شمرده می‌شود. فداکاری و ایثارگری کار همه نیست اما اگر فردی فداکار شد، برای او ارزش است.

جامعه باید تشویق به ایثارگری شود و همه افراد تاب و توان بالایی داشته باشند. افرادی مانند امیرمؤمنان(ع)، سلمان، ابوذر، امام راحل(ره)، مبارزان انقلاب اسلامی و... خود را رشد داده و آستانه تحمل بالایی پیدا کردند و برای آن‌ها طبق بیان امام علی(ع) بهترین اعمال، دشوارترین آن‌هاست. در آیه ۲۰۷ سوره بقره نیز آمده «وَمِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ؛ افرادی (امیرمؤمنان علی(ع)) جان خویش را با خداوند معامله می‌کنند به خاطر بدست آوردن رضایت او و خداست که نسبت به بندگانش مهربان است». این آیه درباره ایثار و فداکاری حضرت علی(ع) در لیله المبیت نازل شد که برای حفظ جان پیامبر اسلام(ص) در بستر او خوابید.

مقتصد بودن به معنای قانون اجتماعی و عمومی جامعه است و با ایثارگری که فضیلت است، منافاتی ندارد. ایثارگری امتیاز و دغدغه حداکثری برای جامعه است اما مقتصدانه عمل کردن، آن هم بی‌تفاوت نبودن است اما با دغدغه حداقلی که همه انسان‌ها باید داشته باشند، درواقع بی‌تفاوتی نقص، عیب و بیماری جامعه است.

بنابراین امیرمؤمنان(ع) فرمود «کُنْ مُقَدِّراً وَلَا تَکُنْ مُقَتِّراً» به اندازه حسابگر باش و در زندگی فردی و اجتماعی خود سخت‌گیری نداشته باش.

برش

جیانوزی عکاس آماتور

این قدیمی‌ترین گزارشی است که درباره حضور «آنتونیو جیانوزی» در شهر مشهد وجود دارد؛ افسری جوان و از اهالی ناپل که به دنبال جنگ‌های داخلی استقلال طلبانه «گاریبالدی» برای یکپارچه کردن ایتالیا و رها کردن آن از استثمار اتریش، ناچار به عثمانی گریخته و سپس با پادرمیانی انگلیسی‌ها که اتریش را دشمن می‌داشتند، همراه با جمع دیگری از نظامیان ایتالیایی، به استخدام دولت ایران درآمده بود. جیانوزی از نظر معلومات نظامی سواد متوسطی داشت، اما دارای استعداد و علاقه‌هایی خاص بود که سبب شد نظر ناصرالدین شاه جوان به او جلب شود. جیانوزی عکاس آماتور بود و به این فن تسلط خوبی داشت.

من قرا فی شهر رمضان آیه من کتاب الله کان کمن ختم القرآن فی غیره من الشهور

هرکس در ماه رمضان یک آیه از کتاب خدا را قرائت کند مثل این است که در ماه‌های دیگر، تمام قرآن را بخواند.

برش

بخشنده باش اما ولخرج نباش

مولا(ع) میانه‌روی و مقتصدانه زندگی کردن را بیان کرده است. سمح و سمحا، به معنای جود و بخشش است. بخشنده باش اما مبذر نباش. مبذر از ریشه بذر و به معنای بذرافشانی در جای بیجا به‌طور نمونه ریختن بذر روی سنگ یا شوره‌زار است. مقتصدانه زندگی کردن یعنی بخشنده باش اما بیجا نبخش؛ نه دست‌تنگی که به بخل بینجامد نه بریز و بپاش که به تبذیر بینجامد. در بخش دوم مولا(ع) فرمود: کُنْ مُقَدِّراً، یعنی مراقبت بیش از اندازه و یا کمتر از حد لازم نباشد.